

EFEKTI PROCESA INVESTICIONOG ODLUČIVANJA NA DOMAĆA PROIZVODNA PREDUZEĆA U BiH

EFFECTS OF THE INVESTMENT DECISION- MAKING PROCESS ON DOMESTIC PRODUCTION ENTERPRISES IN BIH

IRMA ĐIDELIJA, docent

Ekonomski fakultet Univerziteta “Džemal Bijedić” u Mostaru

ALMEDINA VELE

Sažetak: *Turbulentna okolina savremenog poslovanja dovodi odluke o dugoročnim investicijama u središte interesa menadžmenta preduzeća čime budžetiranje kapitala, kao postupak donošenja takvih odluka, postaje jedno od najrelevantnijih područja menadžerskog djelovanja. Cilj ovog rada bio je ispitati utjecaj investicionog odlučivanja na: obim proizvodnje, vrijednost marginalnog proizvoda, te visinu poslovnog rezultata kod malih i srednjih preduzeća u BiH. Rezultati istraživanja pokazuju postojanje povezanosti i pozitivne uzročnosti između investicionog odlučivanja i obima proizvodnje, investicionog odlučivanja i marginalnog proizvoda te investicionog odlučivanja i poslovnog rezultata kod malih i srednjih preduzeća u BiH. Podaci potrebno za ovo istraživanje prikupljeni su anketiranjem 84 preduzeća iz BiH iz sektora: drvne, tekstilne, prehrambene i farmaceutске industrije.*

Ključne riječi: *investiciono odlučivanje, obim proizvodnje, poslovni rezultat*

Abstract: *The turbulent environment of modern business brings decisions about long-term investments to the center of interests of company management, which makes capital budgeting, as a procedure for making such decisions, one of the most relevant areas of managerial activity. The aim of this paper was to examine the impact of investment decision-making on: the volume of production, the value of the marginal product, and the level of business results of small and medium-sized enterprises in Bosnia and Herzegovina. The research results show the existence of a connection and positive causality between investment decision-making and the volume of production, investment decision-making and marginal*

product, and investment decision-making and business results in small and medium-sized enterprises in Bosnia and Herzegovina. The data needed for this research were collected by surveying 84 companies from Bosnia and Herzegovina from the following sectors: wood, textile, food and pharmaceutical industries.

Keywords: *investment decision-making, volume of production, business result*

UVOD

Proizvodnja je temeljna ljudska djelatnost koja je važna za društvo. U današnjem globaliziranom svijetu konkurencija na tržištu je veća, da bi opstali potrebno je veliku pažnju posvetiti proizvodnom procesu. Proizvodni proces je proces u kojem su ulazne veličine faktori proizvodnje, a izlazne veličine su proizvodi. Ukoliko se nedovoljno ulaže u samo jedan faktor javlja se nedovoljno korištenje kapaciteta proizvodnog procesa. Proizvodni proces uključuje više aktivnosti, sve te aktivnosti potrebno je obaviti kako bi došlo do kreiranja proizvoda. U proizvodnom procesu potrebne su razne komponente da bi proizvodnja bila učinkovita. Te komponente su: ljudi, mašine, razne sirovine i materijali. Dobro i precizno isplaniran proizvodni proces donosi kompletan i kvalitetan proizvod i ostvarivanje ciljeva preduzeća.

Raznolikost djelatnosti dovodi do velikog broja investicijski mogućnosti. Svakom preduzeću tokom njegovog vijeka trajanja nameću se investicijske mogućnosti. Investicija je u osnovi svako ulaganje novca koje bi trebalo dovesti do povećanja vrijednosti preduzeća. Investicijski budžet je plan u kojem su određene ključne investicije s pripadajućim iznosima za sljedeću budžetsku godinu.

Investicije u zamjenu postojećih postrojenja i opreme ili u zamjenu postojećih nekretnina neophodne su tijekom poslovanja preduzeća jer im je uzrok ekonomska i fizička dotrajalost postojeće fiksne imovine. Riječ je o nužnim intervencijama da bi se osigurala snaga zarađivanja, odnosno profitna sposobnost preduzeća koja odgovara interesima njegovih vlasnika. Investicije u zamjenu mogu biti i rezultat nastojanja preduzeća da efikasnijom fiksnom imovinom poveća svoju profitabilnost. Pri tome će ih najčešće karakterizirati određena kombinacija iznuđene zamjene dotrajale fiksne imovine i očekivanog povećanja profitabilnosti poslovanja preduzeća pa tako i povećanja njegove vrijednosti na tržištu.

Predmet ovog istraživanja je upravo ispitati efekte investicionog odlučivanja na proizvodna preduzeća u BiH. Rad se sastoji od četiri poglavlja. Nakon uvodnog dijela dat je kratki teorijski osvrt na proces donošenja investicijskih odluka, sa posebnim akcentom na metode donošenja ovih odluka. U trećem poglavlju je prikazano stanje malih i srednjih preduzeća u BiH, u smislu njihove razvijenosti,

te uticaja na razvoj industrijske proizvodnje u BiH. Posljednje, četvrto poglavlje sadrži rezultate istraživanja dobijene na osnovu provedenog anketnog upitnika.

TEORIJSKI OKVIR PROCESA INVESTIRANJA

Investicijom se može označiti bilo kakvo ulaganje, primarno novčanih sredstava radi sticanja određenih ekonomskih koristi, odnosno profita, najčešće mjerenih novčanim tokovima kao izrazima ekonomskih, dakle iskoristivih dohodaka. S obzirom na predmet investiranja, investicije se dijele na finansijske, realne i neopipljive.¹

Realizacija bilo koje razvojne aktivnosti ili akcije zahtjeva ulaganje znatnih finansijskih sredstava. Investicije ili potrebna ulaganja u opremu, tehnologiju, istraživanja, kadrove predstavljaju uslov realizacije razvoja. Investiciona politika predstavlja politiku ulaganja u realizaciju razvoja. Ona definiše prioritete i daje osnovne kriterijume za globalno rangiranje selekciju investicionih projekata, znači smišljeno utiče na realizaciju razvoja.² Investicioni projekt je instrument za realizaciju razvojne politike plana investicije na osnovu prijedloga investicija za kreiranje, proširenje određenih potencijala kroz povećanje proizvodnje roba ili usluga. Realizacija investicionog projekta je proces investicionog odlučivanja koji uključuje niz odluka donesenih tokom većeg broja faza od definisanja ideja do puštanja u normalan rad.

Investicije, kao što je poznato predstavljaju jedan vid odložene potrošnje i ključni uslov ekonomskog rasta i razvoja pa je i razumljivo da su u kontinuirano u centru interesovanja nosilaca ekonomske politike. Obzirom da je danas primarno važno da se ograničeni kapital racionalno upotrebljava to je i problem izbora investicionih projekata i kriterija njihove evaluacije prisutan u svim fazama ekonomskog razvoja i podložan je kontinuiranom inoviranju i usavršavanju. Posebno je to slučaj kod međunarodnih finansijskih i razvojnih institucija koje primjenjuju stroge investicijske kriterije u praksi pri izradi investicijskih projekata u zemljama u razvoju koje one subfinansiraju.

Više je metoda koje se primjenjuju u procjeni ekonomske vrijednosti investicijskih projekata i njihovih izbora, a to su:³

- Prosječna stopa povrata
- Metoda razdoblja povrata
- Metoda neto sadašnje vrijednosti
- Interna stopa povrata

1 Orsag, S., Dedi, L., (2011), Budžetiranje kapitala, Procjena investicijskih projekata, 2. prošireno izdanje, Masmedia, Zagreb, str. 123.

2 Brzaković, T., (2005), Proces investiranja i investicione strategije na tržištu kapitala, KBK Broker d.o.o., Beograd, str 33.

3 Benić, Đ., Benić, Đ., (2011), Mikroekonomija menadžerski pristup, Zagreb, Školska knjiga, str. 95.

Prve metode određuju samo aproksimativno ekonomsku vrijednost predloženog projekta i primjenjuju se jer je izračunavanje njihove obračunske mjere jednostavno. To znači da se primjenjuje za formiranje prethodne predodžbe o približnoj prihvatljivosti predloženog projekta, a ne kao pouzdan pokazatelj o njihovom izboru. Metoda prosječne stope povrata jeste omjer prosječnog godišnjeg godišnjeg profita nakon oporezivanja (neto profita) i početne investicije u projekt. Metoda razdoblja povrata investicijskog projekta obračunska je mjera o broju godina potrebnih da se nadoknadi početno novčano ulaganje u projekt. To je omjer početnog ulaganja u projekt i godišnjih novčanih primitaka.

Metoda neto sadašnje vrijednosti (eng. Net present value) naziva se još i čista sadašnja vrijednost te je temeljni kriterij finansijskog odlučivanja. Izrazom čista ili neto vrijednost općenito se označava razlika između pozitivnih i negativnih učinaka proizašlih od neke aktivnosti. U kontekstu novčanih tokova projekta, neto vrijednost je razlika između godišnjih novčanih tokova tijekom cijelog vijeka trajanja projekta i investicijskih troškova, odnosno ulaganja. Ukoliko se bira između više investicionih varijanti sa različitim ekonomskim vijekom trajanja investicije i različitim inicijalnim koštanjem investicije, najveća neto sadašnja vrijednost može dovesti do potpuno nelogičnih zaključaka. Zato je potrebno investicione varijante svesti na usporedive veličine. Tada se koristi jedinična neto sadašnja vrijednost, odnosno relativno čista sadašnja vrijednost. Jedinična neto sadašnja vrijednost (JNSV) je pokazatelj koji izražava odnos neto sadašnje vrijednosti investicije i ukupnih investicionih ulaganja, odnosno investicionih ulaganja svedenih na sadašnju vrijednost (ukoliko se investiranje vrši tokom više godina).

Pod pojmom interne stope povrata (IRR) podrazumijeva se očekivana profitabilnost projekta u cijelom vijeku njegova trajanja. Metoda interna stopa rentabilnosti drugi je temeljni kriterij finansijskog odlučivanja. Interna stopa rentabilnost predstavlja stopu diskontiranja čistih novčanih tokova projekta u cijelom vijeku trajanja na vrijednost investicijskih troškova, gdje je neto sadašnja vrijednost jednaka nuli.

Indeks profitabilnosti je dodatni kriterij za poboljšanje investicijskog odlučivanja, a predstavlja omjer sadašnje vrijednosti neto novčanih tokova i investicijskog ulaganja. Riječ je o svojevrsnoj izvedenici iz čiste sadašnje vrijednosti, a odluka se temelji na odnosu diskontiranih neto novčanih tokova u cjelokupnom vijeku efektuiranja projekta i investicijskih troškova. Iz tog razloga često se naziva i odnosom koristi i žrtava.

PRIKAZ STANJA INDUSTRIJA PREDUZEĆA UKLJUČENIH U ISTRAŽIVAČKI MODEL

U ovom poglavlju prikazati će se stanje: drvne, tekstilne, farmaceutske i prehrambene industrije za mala i srednja preduzeća (MSP) u BiH s obzirom na to da su ova preduzeća obuhvaćena provedenom empirijskom analizom. U Bosni i Hercegovini MSP čini više od 99% kompanija (od 31.435 aktivnih), kreiraju više od 60% GDP-a te bi, shodno tome, kao i u EU-u, trebali postati generator razvoja nacionalne ekonomije. Svakako, po samoj svojoj prirodi, MSP se susreće s nizom internih slabosti i ograničenja u vidu niskog nivoa znanja o novim tehnologijama, problemima u pristupu izvorima financiranja, niskom pregovaračkom moći, niskom produktivnosti, nepoznavanjem preduzetničkih vještina i nepostojanjem znanja vezanih za adekvatno upravljanje kadrovima.⁴

Pojmovno određenje malih i srednjih preduzeća se odnosi na kvantitativne veličine. Veličina preduzeća je mjera efektivnih ili potencijalnih djelatnosti koje preduzeće ostvaruje.

Pored nepostojanja krovno, državnog zakona o MSP-u BiH koji bi unificirao podjelu preduzeća, ne postoji ni centralni registar kompanija, tj. jedinstvena baza podataka o MSP u Bosni i Hercegovini. Iz ovog razloga se ne može govoriti o tačnom, već samo o procijenjenom broju MSP-a u BiH.⁵

Preduzeća u BiH se definišu na entitetskom nivou prema Zakonu o računovodstvu i reviziji i prema Zakonu o poticanju male privrede/Zakonu o razvoju malih i srednjih preduzeća.

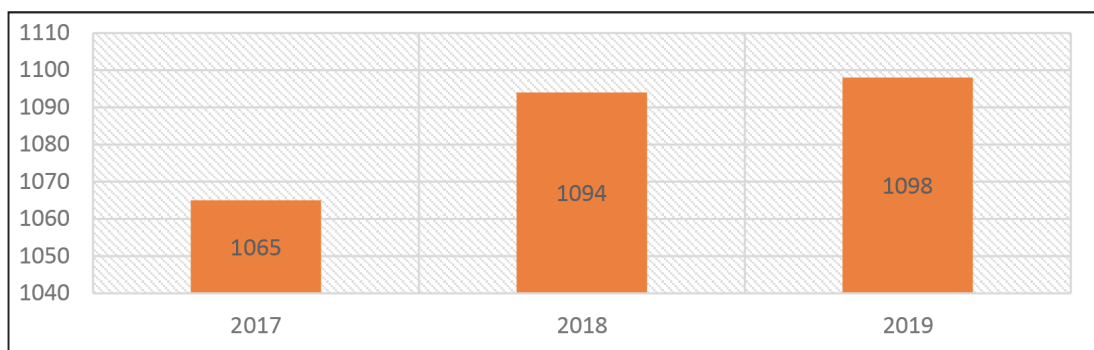
Kada je u pitanju drvna industrija BiH ima ogromne sirovinske potencijale kao osnovu za dalji razvoj. Međutim problem je što se poslovne aktivnosti u okviru ovog sektora u našoj zemlji uglavnom zasnivaju na izvozu sirovina. Umjesto izvoza sirovina fokus bi se trebao preusmjeriti na finalnu preradu gdje se ostvaruje veća dodana vrijednost, što znači veći dohodak i mogućnost za investiranje u mašine i tehnologije, a u konačnici i veću zaposlenost. Iako je veliki broj nezaposlenih u BiH, potraga za zaposlenicima u drвноj industriji je vrlo teška. Slična je situacija i kada je riječ o onima koji trebaju da upravljaju pogonima jer nedostaje i inženjera drvne industrije. Kao i kod većine ostalih privrednih grana u BiH uvezivanje s obrazovnim institucijama bi značajno doprinijelo njenom rastu i razvoju.⁶

4 Bahtijarević, Šiber, F., (1999), Menadžment ljudskih potencijala, Golden marketing, Zagreb, str 37.

5 Ilić, Đ., (2015), Specifičnost finansiranja proizvodnih malih i srednjih preduzeća, Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo Beograd, str 34.

6 <http://www.fao.org/3/au015o/au015o.pdf> (pristup: 26.04.2021.)

Grafikon 1.: Broj kompanija koje se bave preradom drveta u BiH

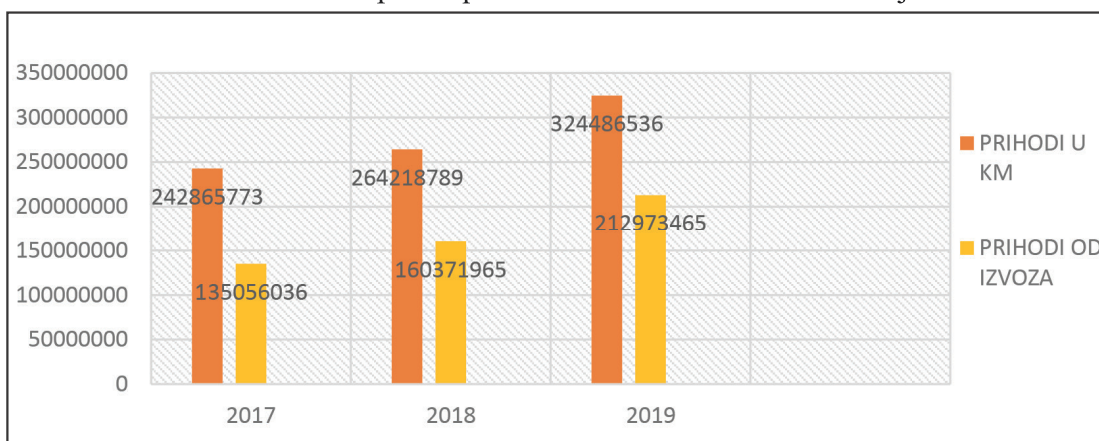

Izvor: <http://www.malak.ba/ba/novost.php?id=9> (pristup 02.05.2021.)

Grafikonom 1. je prikazano da je u 2017. godini registrovano je 1065 kompanija koje se bave preradom drveta, dok se u 2018. godini taj broj povećao za 33 kompanije i iznosi 1098.

Bosna i Hercegovina ima dugu tradiciju i dobar međunarodni ugled kada je riječ o oblasti tekstila, odjeće i industriji obuće. Postigla je napredak u modernizaciji svojih proizvodnih jedinica i u uvođenju novih tehnologija s ciljem da postane dio globalnog tržišta. BiH imaiskusnu i kvalificiranu radnu snagu s akademskim znanjima i praktičnim iskustvom. Također, blizina Bosne i Hercegovine tržištima zapadne i istočne Europe je konkurenska prednost.

Grafikon 2.: Grafički prikaz prihoda od izvoza tekstilne industrije u BiH

Izvor: <https://www.biznisinfo.ba> (pristup 30.05.2021.)

Ukupni prihodi od prodaje u ovoj grani industrije bilježe pozitivan rast (grafikon 2.). Tako su kompanije koje proizvode odjeću u 2017. godini ostvarile ukupne prihode od prodaje od čak 324.486.536 KM, u odnosu na 2015. godinu kad je taj iznos bio 242.865.773 KM.

Farmaceutska industrija je vrlo kompleksna industrija opterećena konfliktim ciljevima i brojnim ograničenjima. Priroda farmaceutskih proizvoda rezultira time da farmaceutska industrija funkcioniše u visoko regulisanom okruženju. Stroga regulacija ima brojne implikacije na poslovanje preduzeća, kako na operativnom tako i na strateškom nivou. Danas se farmaceutska industrija suočava sa velikim izazovima

Tablica 1. Prikaz farmaceutske industrije na nivou BiH

Opšti podaci	Industrijska grana na nivou BiH				
	2015	2016	2017	2018	2019
Broj kompanija	8	8	7	7	7
Ukupan broj zaposlenih	858	834	870	887	894
Prosječan broj zaposlenih	107	104	124	127	128
Ukupan prihod od prodaje (KM)	115,553,570	136,484,433	144,316,403	156,603,078	174,989,608
Prihod od izvoza	62,525,355	80,100,715	81,114,845	94,319,001	109,408,381
Prosječan prihod od prodaje (KM)	14,444,196	17,060,554	20,616,629	20,616,629	22,371,868
Ukupna dobit (KM)	1,191,862	11,094,896	11,625,241	9,950,854	13,154,882

Izvor: <https://akos.ba/zastupljenost-domacih-lijekova-na-bh-trzistu-samo-17-9>
(pristup 30.05.2021.)

Tablica 1. prikazuje pozitivan rast 2019. godine u odnosu na 2015. godinu farmaceutske industrije u BiH, broj zaposlenih se povećava, prihod od prodaje je povećan za 59 436 038 KM, prihod od izvoza bilježi rast od 46 883 026 KM, ukupna dobit bilježi rast za 11 963 020 KM.

Prehrambena industrija predstavlja jednu od najvažnijih industrija unutar BiH zbog činjenice da zapošljava najviše ljudi i ostvaruje najviše prihode. Ovaj sektor ima velike potencijale, te posjeduje solidne prirodne i ljudske resurse, kao i dugu tradiciju. Međutim, oprema i tehnologija koja se koristi u procesu proizvodnje je najčešće zastarjela, što je posebno karakteristično za manje prerađivačke pogone. Većina kompanija ima opremu starije generacije.

Grafikon 3.: Firme prehrambene industrije u BiH

Izvor: https://www.visitmycountry.net/bosnia_herzegovina/bh/index.php/biznis/privredni-sektori/204-business/privreda-bih/1099-prehrambena-industrija (pristup 02.06.2021.)

Sektor prehrambene industrije zapošljava oko 5.000 radnika. Kao što se može vidjeti na grafikonu 3., najviše je preduzeća u proizvodnji hljeba, peciva, kolača i konditorskih proizvoda, dok je znatno manje preduzeća u proizvodnji i preradi mesa, voća i povrća, proizvodnji pića, te mliječnih proizvoda.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Hipoteze istraživanja definisane u ovom rada su:

- ◆ H1: Investiciono odlučivanje statistički značajno utiče na obim proizvodnje preduzeća u BiH.
- ◆ H2: Investiciono odlučivanje statistički značajno utiče na vrijednost marginalnog proizvoda preduzeća u BiH.
- ◆ H3: Investiciono odlučivanje statistički značajno utiče na poslovni rezultat proizvodnih preduzeća u BiH.

Podaci za testiranje navedenih hipoteza prikupljeni su anketnim ispitivanjem 84 mala i srednja preduzeća u BiH iz sektora: drvne, tekstilne, prehrambene i farmaceutske industrije. Testiranje hipoteza izvršeno je primjenom metode najmanjih kvadrata uz upotrebu statističkog softvera SPSS.

Testiranje H1: Investiciono odlučivanje statistički značajno utiče na obim proizvodnje preduzeća u BiH (zavisna varijabla: obim proizvodnje; indikator zavisne varijable: proizvodnja anketiranih preduzeća u posljednje dvije godine.; nezavisna varijabla: investiciono odlučivanje; indikator nezavisne varijable: iznos

uloženih investicija u proizvodnju u posljednje dvije godine anketiranih preduzeća).

Tablica 2.: Model Summary za H1

Model Summary									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.745 ^a	.555	.550	.54127	.555	102.439	1	82.	<,001

a. Predictors: (Constant), Koliki je iznos investicija u proizvodnju u posljednje dvije godine?

Izvor: Izrada autora prema rezultatima ankete

U tablici 2. koeficijent korelacije je 0,745 što ukazuje na visoku pozitivnu povezanost posmatranih varijabli modela. R Square je koeficijent determinacije koji pokazuje kakva je uzročnost varijabli, odnosno daje informaciju koliko je jaka funkcijska veza između varijabli, što je vrijednost koeficijenta bliža 1, zavisnost je jača. U tablici 2. koeficijent determinacije je 0,555 ili 55,5% pokazuje visok stepen i značajan uticaj nezavisne varijable na zavisnu.

Tablica 3.: ANOVA za H1

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	30.012	1	30.012	102.439	<,001 ^b
	Residual	24.024	82	.293		
	Total	54.036	83			

a. Dependent Variable: Koliki je obim ostvarene proizvodnje u posljednje dvije godine?
b. Predictors: (Constant), Koliki je iznos investicija u proizvodnju u posljednje dvije godine?

Izvor: Izrada autora prema rezultatima ankete

ANOVA test je tehnika da se sazna da li su rezultati istraživanja statistički značajni i ako jesu na kojem stepenu su statističke značjanosti. Drugim riječima, ANOVA daje informacije da li da se prihvati ili odbaci postavljena hipoteza. Tablica 3. pokazuje da je model istraživanja statistički značajan na nivou statističke značajnosti 1% te se na osnovu koeficijenta determinacije i značajnosti modela prihvata se H1 - Investiciono odlučivanje statistički značajno utiče na obim proizvodnje preduzeća u BiH.

Testiranje H2: Investiciono odlučivanje statistički značajno utiče na vrijednost marginalnog proizvoda preduzeća u BiH (zavisna varijabla: marginalni proizvod; indikatori zavisne varijable: marginalni proizvod je računat po osnovnoj mikroekonomskoj formuli – količnik razlika ukupnog proizvoda i faktora proizvodnje; nezavisna varijabla: investiciono odlučivanje; indikatori nezavisne varijable: iznos uloženih investicija u proizvodnju u posljednje dvije godine anketiranih preduzeća).

Tablica 4.: Model Summary za H2

Model Summary									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.309 ^a	.096	.084	633.91472	.096	8.660	1	82	.004
a. Predictors: (Constant), Koliki je iznos investicija u proizvodnju u posljednje dvije godine?									

Izvor: Izrada autora prema rezultatima ankete

Tablica 4. pokazuje da je koeficijent korelacije 0,309 ili 30,9%. Ovakav koeficijent korelacije ukazuje na umjerenu pozitivnu povezanost između varijabli modela. Koeficijent determinacije je 0,096 ili 9,6% pokazuje slabu uzročnost.

Tablica 5.: ANOVA za H2

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	3479933.902	1	3479933.902	8.660	.004 ^b
	Residual	32951525.992	82	401847.878		
	Total	36431459.895	83			
a. Dependent Variable: Marginalni proizvod						
b. Predictors: (Constant), Koliki je iznos investicija u proizvodnju u posljednje dvije godine?						

Izvor: Izrada autora prema rezultatima ankete

Tablica 4. pokazuje slabu uzročnost ali je model statistički značajan (tablica 5. na nivou statističke značajnosti 1% te se na osnovu koeficijenta determinacije i značajnosti modela prihvata se H2: Investiciono odlučivanje statistički značajno utiče na vrijednost marginalnog proizvoda preduzeća u BiH.

Testiranje H3 - Investiciono odlučivanje statistički značajno utiče na poslovni rezultat proizvodnih preduzeća u BiH (Zavisna varijabla: poslovni rezultat; Indikator zavisne varijable: vrijednost poslovnog rezultata anketiranih preduzeća u

posljednje dvije godine; Nezavisna varijabla: investiciono odlučivanje; Indikator nezavisne variable: iznos uloženih investicija u proizvodnju u posljednje dvije godine anketiranih preduzeća).

Tablica 6.: Model Summary za H3

Model Summary									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.645 ^a	.416	.409	.78420	.416	58.524	1	82	<.001
a. Predictors: (Constant), Koliki je iznos investicija u proizvodnju u posljednje dvije godine?									

Izvor: Izrada autora prema rezultatima ankete

U tablici 6. koeficijent korelacije 0,645 što ukazuje na visoku pozitivnu povezanost posmatranih varijabli modela, dok je koeficijent determinacije 0,416 ili 41,6% i pokazuje umjerenu uzročnost između zavisne i nezavisne variable.

Tablica 7.: ANOVA za H3

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	35.990	1	35.990	58.524	<.001 ^b
	Residual	50.427	82	.615		
	Total	86.417	83			
a. Dependent Variable: Koliki poslovni rezultat ste ostvarili u posljednje dvije godine?						
b. Predictors: (Constant), Koliki je iznos investicija u proizvodnju u posljednje dvije godine?						

Izvor: Izrada autora prema rezultatima ankete

Na osnovu table 7. model je statistički značajan na nivou statističke značajnosti 1% te se na osnovu koeficijenta determinacije i značajnosti modela prihvata se H3 - Investiciono odlučivanje značajno utiče na poslovni rezultat proizvodnih preduzeća u BiH.

ZAKLJUČAK

Stanje na tržištu danas je iznimno promjenljivo i puno rizika. Takvo stanje na tržištu iziskuje dobro istraživanje tržišta kao i posjedovanje informacija prije bilo kakvog ulaganja. To se odnosi i na ulaganja fizičkih osoba koje imaju sredstva te ih namjeravaju dugoročno uložiti. Prije bilo kakvog ulaganja, bitno je razraditi mogućnosti, njihovu realnu ostvarivost te finansijsku analizu ulaganja.

Za mala i srednja preduzeća u BiH koja se nalaze pred novim izazovima tržišta veoma je važna dobro osmišljena razvojna politika. Za ostvarivanje bilo kakve razvojne politike nužan su preduslov investicije. Investicije su ujedno i preduslov održavanja postojeće razine proizvodnje.

Dugoročna ulaganja kapitala su neophodna da bi se koristila moderna tehnika i tehnologija te na taj način omogućilo intenziviranje proizvodnje u skladu sa zahtjevima tržišta. Postupak odlučivanja o investicijama skup je rizičnih odluka o ulaganju kapitala od kojih se očekuje da pridonese budućem razvoju i ekonomskom uspjehu.

Empirijski dio istraživanja proveden je anketiranjem 84 mala i srednja preduzeća u BiH, te rezultati sugerišu na postojanje povezanosti između investicionog odlučivanja i obima proizvodnje, investicionog odlučivanja i marginalnog proizvoda i investicionog odlučivanja i poslovnog rezultata.

Očekivani naučni doprinosi istraživanja ogledaju se u: unaprjeđenju teorije procesa investicionog odlučivanja, objašnjenju utjecaja investicionog odlučivanja na domaća proizvodna preduzeća u BiH, mogućnost upotrebe rezultata istraživanja sa svrhom donošenja akcionih planova za podršku kreiranja dugoročnih investicijskih odluka..

Pri izradi ovog rada postojala su i određna ograničenja koja se ogledaju u činjenici da je za maksimalno kvalitetne analize potrebno doći do brojnih internih podataka, što u ovom slučaju nije bilo moguće jer ti podaci nisu dostupni javnosti. Ograničenje se odnosi i na valjanost ankete, podaci koje anketa može dati ovise o iskrenosti ispitanika i njihovoj sposobnosti da odgovore na postavljena pitanja.

Nakon iznesenih ograničenja, bitno je naglasiti da postoji mogućnost proširenja rada, odnosno nastavka istraživanja. Ovaj rad može poslužiti kao baza za mnogo detaljnija istraživanja na različitim nivoima, odnosno moguće je uraditi detaljnije analize investicijskog odlučivanja. Ukoliko bi se koristili precizni interni podaci, dobili bi se značajniji zaključci koji bi poslužili kvalitetnijem procesu investicionog odlučivanja za domaća proizvodna preduzeća u BiH.

LITERATURA

Knjige i članci:

1. Agbaje, W. H., Busari, G., (2014), Effects of Accounting Information Management on the Profitability, International Journal of Humanities Social Sciences and Education.
2. Bahtijarević, Šiber, F., (1999), Menadžment ljudskih potencijala, Zagerb, Golden marketing.
3. Benić, Đ., (2011), Mikroekonomija menadžerski pristup, Zagreb, školska knjiga.
4. Brzaković, T., (2005), Proces investiranja i investicione strategije na tržištu kapitala, KBK Broker d.o.o., Beograd, str 12-60.
5. Ilić, Đ., (2015), Specifičnost finansiranja proizvodnih malih i srednjih preduzeća, Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo Beograd, str. 38-49.
6. Kasozi, J., (2013), Evaluating the investment decision-making process for business expansion, Corporate Ownership & Control / Volume 10, Issue 3, str. 23-45.
7. Krpan, LJ. Varga, D., Maršanić, R., (2015), Organizacijska struktura nabave u poslovnim procesima, Tehnički glasnik, Sveučilišni centar Varaždin, str. 34-45.
8. Novaković, S., (2010), Investiciono odlučivanje u uslovima nesavršenog tržišta kapitala, SVAROG, časopis za društvene i prirodne nauke, Banja Luka, str. 20-48.
9. Orsag, S., Dedi, L., (2011), Budžetiranje kapitala, Procjena investicijskih projekata, 2. prošireno izdanje, Masmmedia, Zagreb, 2011.
10. Puška, A., Osjetljivost u funkciji investicijskog odlučivanja, Sveučilište u Splitu Ekonomski fakultet, str. 10-30.
11. Teale, M., Dispenza, V., Flynn, J., Currie D., (2003), Management decision making Towards an itegrated approach. Prentice Hall: Pearson Education.

Internet izvori:

- <http://www.malak.ba/ba/novost.php?id=9> (pristup 02.05.2021.)
- <http://www.fao.org/3/au015o/au015o.pdf> (pristup: 26.04.2021.)
- <https://www.biznisinfo.ba> (pristup: 30.05.2021.)
- <https://akos.ba/zastupljenost-domacih-lijekova-na-bh-trzistu-samo-17-9> (pristup: 30.05.2021.)
- https://www.visitmycountry.net/bosnia_herzegovina/bh/index.php/biznis/privredni-sektori/204-business/privreda-bih/1099-prehrambena-industrija (pristup 02.06.2021.)

